

БХОМБОЛ-ВАТАЖОК

ЧАСТИНА ПЕРША

1. ВТЕЧА

Якось в середині місяця Ашшін в одному з кварталів маленького містечка зчинився страшенний переполох.

Кожен, хто дізнавався, що скоїлось, спочатку просто німів від обурення, а потім давав волю своєму гніву. «Хлопчиськів треба провчити як слід, вони всім залили за шкуру сала своїми витівками!» — чути було звідусіль.

Старійшини влаштували над «злочинцями» суд. «Засідання суду» відбулося на веранді великого, вкритого соломою будинку добродія Нідху Чокроборті. Перед будинком був просторий двір. По один бік його ріс арабський жасмин, по другий — дерево морунга, а вздовж огорожі вишикувались арекові пальми. Одна з них була зовсім гола, проте й вона разом з іншими схиляля верховіття од вітру.

Добродій Чокроборті був староста кварталу і користувався загальною» пошаною. Випнувши округле черево, з кальяном у руках, він усівся на низенькому стільці. Всі старійшини кварталу примостилися поруч на кушетках і матах. Унизу перед верандою стояли позивачі і звинувачувані. Втекти зумів тільки ватажок «злочинців» Бхомбол.

Позивачами були робітники лісного складу. Звинувачувані — група хлопчаків різного віку.

— Ей, Тогро, підійди-но сюди! — погукав одного з них добродій Чокроборті, надавши ще більше поважності своєму й так поважному голосові.

Тогра з острахом наблизився, його вважали славним хлопчиком, бо він ніколи не пустував. Саме біля добродія Чокроборті сидів батько Тогри. Він дивився на сина поглядом розлюченого тигра.

БХОМБОЛ-ВАТАЖОК

ЧАСТИНА ПЕРША

1. ВТЕЧА

Якось в середині місяця Ашшін в одному з кварталів маленького містечка зчинився страшенний переполох.

Кожен, хто дізнавався, що скоїлось, спочатку просто німів від обурення, а потім давав волю своєму гніву. «Хлопчиськів треба провчити як слід, вони всім залили за шкуру сала своїми витівками!» — чути було звідусіль.

Старійшини влаштували над «злочинцями» суд. «Засідання суду» відбулося на веранді великого, вкритого соломою будинку добродія Нідху Чокроборті. Перед будинком був просторий двір. По один бік його ріс арабський жасмин, по другий — дерево морунга, а вздовж огорожі вишикувались арекові пальми. Одна з них була зовсім гола, проте й вона разом з іншими схиляля верховіття од вітру.

Добродій Чокроборті був староста кварталу і користувався загальною» пошаною. Випнувши округле черево, з кальяном у руках, він усівся на низенькому стільці. Всі старійшини кварталу примостилися поруч на кушетках і матах. Унизу перед верандою стояли позивачі і звинувачувані. Втекти зумів тільки ватажок «злочинців» Бхомбол.

Позивачами були робітники лісного складу. Звинувачувані — група хлопчаків різного віку.

— Ей, Тогро, підійди-но сюди! — погукав одного з них добродій Чокроборті, надавши ще більше поважності своєму й так поважному голосові.

Тогра з острахом наблизився, його вважали славним хлопчиком, бо він ніколи не пустував. Саме біля добродія Чокроборті сидів батько Тогри. Він дивився на сина поглядом розлученого тигра.

— Це правда, що ви потопили їхнього човна? — спитав хлопчика добродій Чокроборті, показуючи пальцем на робітників.

Тогра скоса глянув на батька, ковтнув слину і промимрив:

— Ні... так... він сам потонув.

— Човен — не крокодил і не черепаха, він не може сам доплисти до середини річки і пірнути у воду.

— Він ще й бреше! — пробурчав батько Тогри. — Відтоді як злигався з цим Бхомболом, зовсім зіпсувавсь!

— Ну гаразд, — мовив добродій Чокроборті, — зараз я все з'ясую... Ей, Феку, йди-но сюди! — закричав він, грізно насупивши брови.

Феку доводився йому небожем. На зріст він був дуже маленький, а голос мав писклявий, як звук флейти, тієї, що коштує одну пайсу. [ПАЙСА — дрібна монета.] Феку теж належав до Бхомболової ватаги. Глянувши на добродія Чокроборті, Феку заплакав.

— Дядечку, я більше не буду! — пробурмотів він крізь сльози.

— Про це поговоримо потім. Спочатку розкажи, як це трапилось.

— Що трапилось? Човен потонув.

— Яким чином?

— Яким чином? — повторив Феку, засовуючи в рот ріжок дхоті. [ДХОТІ — чоловіча одежа (довгу смугу матерії особливим способом обмотують довкола стегон і спускають нижче колін на зразок штанів чи довгих широких трусів).] — Це все Бхомбол винен, Бхомболисько. На базарі ми побачили в чародійному ліхтарі морський бій і вирішили теж влаштувати такий самий. Ракхал спитав: «Де ж ми роздобудемо кораблі?» А Бхомбол сказав: «Велике діло кораблі! Візьмемо човна в робітників лісного складу, та й по всьому». Вранці ми на двох човнах впливли на середину річки й почали бій...

Раптом Феку засміявся. Захихикали й інші хлопчачки.

Добродій Чокроборті ще більше насупився.

— Вони ще й сміються! Мовчати! — grimнув добродій Дотто, замахнувшись на дітлахів палицею. — Та ви знаєте, що накоїли?

— Це правда, що ви потопили їхнього човна? — спитав хлопчика добродій Чокроборті, показуючи пальцем на робітників.

Тогра скоса глянув на батька, ковтнув слину і промимрив:

— Ні... так... він сам потонув.

— Човен — не крокодил і не черепаха, він не може сам доплисти до середини річки і пірнути у воду.

— Він ще й бреше! — пробурчав батько Тогри. — Відтоді як злигався з цим Бхомболом, зовсім зіпсувавсь!

— Ну гаразд, — мовив добродій Чокроборті, — зараз я все з'ясую... Ей, Феку, йди-но сюди! — закричав він, грізно насупивши брови.

Феку доводився йому небожем. На зріст він був дуже маленький, а голос мав писклявий, як звук флейти, тієї, що коштує одну пайсу. [ПАЙСА — дрібна монета.] Феку теж належав до Бхомболової ватаги. Глянувши на добродія Чокроборті, Феку заплакав.

— Дядечку, я більше не буду! — пробурмотів він крізь сльози.

— Про це поговоримо потім. Спочатку розкажи, як це трапилось.

— Що трапилось? Човен потонув.

— Яким чином?

— Яким чином? — повторив Феку, засовуючи в рот ріжок дхоті. [ДХОТІ — чоловіча одежа (довгу смугу матерії особливим способом обмотують довкола стегон і спускають нижче колін на зразок штанів чи довгих широких трусів).] — Це все Бхомбол винен, Бхомболисько. На базарі ми побачили в чародійному ліхтарі морський бій і вирішили теж влаштувати такий самий. Ракхал спитав: «Де ж ми роздобудемо кораблі?» А Бхомбол сказав: «Велике діло кораблі! Візьмемо човна в робітників лісного складу, та й по всьому». Вранці ми на двох човнах впливли на середину річки й почали бій...

Раптом Феку засміявся. Захихикали й інші хлопчачки.

Добродій Чокроборті ще більше насупився.

— Вони ще й сміються! Мовчати! — grimнув добродій Дотто, замахнувшись на дітлахів палицею. — Та ви знаєте, що накоїли?

— Ну, а далі? — спитав добродій Чокроборті.

— Далі? Далі Бхомбол... хоча ні, Манке, який сидів у човні Тогри, штовхнув багром Бхомбола, а Бода вхопився за багор і смикнув його до себе. Тут наш човен перекинувся й поплив за течією.

— А що сталося з тими, хто сидів у човні?

— Вони попадали у воду. Одні попливли, вчепившись за човна. Інші дісталися до другого човна і повлазили в нього.

— А Бхомбол?

— Він зостався у воді. Сказав: «Я — капітан і не полізу в човен, доки вся моя команда не буде в цілковитій безпеці». Потім разом з Лалу і Монглою доплив до причалу біля рибальського селища.

— Та-а-ак, — спроквола мовив Харан Чакі, Бхомболів дядько. — Цей хлопець зовсім як адмірал Того. [ТОГО ХЕЙЦАІРО (1847–1934) — відомий японський адмірал.] Чи ти ба, не поліз... Річка після дощів вирує і просто кишить крокодилами, а він лишився у воді! Ну й шибеник! Хай-но прийде додому, я йому... — Не докінчивши, він щосили вдарив уявлюваного Бхомбола.

Того дня суд так і не відбувся.

— Приходьте завтра, — сказав добродій Чокроборті робітникам. — Головний злочинець утік, його треба спіймати... А ви йдіть учити арифметику, — обернувся він до хлопчаків. — Хай кожен розв'яже по сто п'ятдесят прикладів.

Була четверта година. На сьогодні був призначений великий футбольний матч з хлопцями того кварталу, де містилася поліційна дільниця. Хлопчаки купили сала в різниці, змастили як слід покришку, заклеїли три дірки в камері, але вони даремно старалися: довелось розійтися по домівках. Ну й люті ж були хлопці на свого капітана! Їх покарали, а він — утік! Та гріхи кінець кінцем доводиться спокутувати!..

На північ од містечка протікала річка, на півдні проходила залізниця. По всьому містечку були розкидані чагарники й бамбукові зарості, і воно нагадувало велике село. Коли наставав вечір, звідусюди чути було плач шакалів, цвірчання цикад, а

— Ну, а далі? — спитав добродій Чокроборті.

— Далі? Далі Бхомбол... хоча ні, Манке, який сидів у човні Тогри, штовхнув багром Бхомбола, а Бода вхопився за багор і смикнув його до себе. Тут наш човен перекинувся й поплив за течією.

— А що сталося з тими, хто сидів у човні?

— Вони попадали у воду. Одні попливли, вчепившись за човна. Інші дісталися до другого човна і повлазили в нього.

— А Бхомбол?

— Він зостався у воді. Сказав: «Я — капітан і не полізу в човен, доки вся моя команда не буде в цілковитій безпеці». Потім разом з Лалу і Монглою доплив до причалу біля рибальського селища.

— Та-а-ак, — спроквола мовив Харан Чакі, Бхомболів дядько. — Цей хлопець зовсім як адмірал Того. [ТОГО ХЕЙЦАІРО (1847–1934) — відомий японський адмірал.] Чи ти ба, не поліз... Річка після дощів вирує і просто кишить крокодилами, а він лишився у воді! Ну й шибеник! Хай-но прийде додому, я йому... — Не докінчивши, він щосили вдарив уявлюваного Бхомбола.

Того дня суд так і не відбувся.

— Приходьте завтра, — сказав добродій Чокроборті робітникам. — Головний злочинець утік, його треба спіймати... А ви йдіть учити арифметику, — обернувся він до хлопчаків. — Хай кожен розв'яже по сто п'ятдесят прикладів.

Була четверта година. На сьогодні був призначений великий футбольний матч з хлопцями того кварталу, де містилася поліційна дільниця. Хлопчаки купили сала в різниці, змастили як слід покришку, заклеїли три дірки в камері, але вони даремно старалися: довелось розійтися по домівках. Ну й люті ж були хлопці на свого капітана! Їх покарали, а він — утік! Та гріхи кінець кінцем доводиться спокутувати!..

На північ од містечка протікала річка, на півдні проходила залізниця. По всьому містечку були розкидані чагарники й бамбукові зарості, і воно нагадувало велике село. Коли наставав вечір, звідусюди чути було плач шакалів, цвірчання цикад, а

зграї світлячків запалювали свої ліхтарики і починали кружляти в темряві.

Ринок, як для містечка, був завеликий. Там же містилися й чималі лісні склади, що належали марварі. [МАРВАРІ — один із народів Індії. Серед марварі багато купців і промисловців.] Робітники, які працювали на складах, щодня перепливали на човнах річку, прив'язували їх до пристані, а ввечері з піснею поверталися додому.

2. В ТЕМРЯВІ

Після «судового засідання» минуло години зо три. Смеркло. В храмі бога Крішни [КРІШНА — в індійській міфології одне з втілень бога-хранителя Вішну.] зателенькали дзвіночки — почалася відправа. Звук дзвіночків чути далеко-далеко, навіть у селі по той бік річки. Після вечерні роздають солодке печиво, і часто дівтора, забувши про уроки, іде в храм. Якщо зумієш заприятелювати з жрецем, можна одержати й добавку; та жрець дуже хитрий: він приятелює не з кожним.

І цього вечора, спокусившись печивом, Манке кинув уроки й подався в храм. Ввійшовши всередину, він побачив, що в храмі зібралось багато люду. Посеред храму на мідній підставці горів світильник, а в притворі була напівтемрява. В сутінках обличчя людей ледь видно, та знайомого завжди можна пізнати.

Манке поглянув довкола, його увагу привернуло щось біле праворуч, коло масивної колони. Деякий час він придивлявся, але так і не міг зрозуміти, що то було. Манке повільно наблизився до білого предмета і, нахилившись, побачив, що це сидить людина, з головою закутана в чадор. [ЧАДОР — клопоть тканини; ним обпинаються, як накидкою.] Помітивши Манке, людина зіщулилась.

— Так ось ти куди втік, Бхомболе! — раптом захихикав Манке.

— Мовчи!

зграї світлячків запалювали свої ліхтарики і починали кружляти в темряві.

Ринок, як для містечка, був завеликий. Там же містилися й чималі лісні склади, що належали марварі. [МАРВАРІ — один із народів Індії. Серед марварі багато купців і промисловців.] Робітники, які працювали на складах, щодня перепливали на човнах річку, прив'язували їх до пристані, а ввечері з піснею поверталися додому.

2. В ТЕМРЯВІ

Після «судового засідання» минуло години зо три. Смеркло. В храмі бога Крішни [КРІШНА — в індійській міфології одне з втілень бога-хранителя Вішну.] зателенькали дзвіночки — почалася відправа. Звук дзвіночків чути далеко-далеко, навіть у селі по той бік річки. Після вечерні роздають солодке печиво, і часто дівтора, забувши про уроки, іде в храм. Якщо зумієш заприятелювати з жрецем, можна одержати й добавку; та жрець дуже хитрий: він приятелює не з кожним.

І цього вечора, спокусившись печивом, Манке кинув уроки й подався в храм. Ввійшовши всередину, він побачив, що в храмі зібралось багато люду. Посеред храму на мідній підставці горів світильник, а в притворі була напівтемрява. В сутінках обличчя людей ледь видно, та знайомого завжди можна пізнати.

Манке поглянув довкола, його увагу привернуло щось біле праворуч, коло масивної колони. Деякий час він придивлявся, але так і не міг зрозуміти, що то було. Манке повільно наблизився до білого предмета і, нахилившись, побачив, що це сидить людина, з головою закутана в чадор. [ЧАДОР — клопоть тканини; ним обпинаються, як накидкою.] Помітивши Манке, людина зіщулилась.

— Так ось ти куди втік, Бхомболе! — раптом захихикав Манке.

— Мовчи!

— Чому? Тут же нікого нема. Де ти був весь день? Ми тебе так шукали...

— На індиговій [ИНДИГО — синя фарба з рослин.] фабриці.

Ця фабрика — вірніше, руїни її — стояла в самому кінці міста, на березі річки. Давним-давно там справді була велика фабрика індиго. Але зараз від неї залишилась тільки здорова розвалена кам'яниця, великі чани, в яких квасили колись індиго, та уламки машин.

Місце те було безлюдне. Дерева бел і кучеряві фігові дерева кидали густу тінь, і здавалося, ніби ти в царстві злих духів. Навіть опівдні там моторошно. Подейкували, що сам хазяїн фабрики Буль-сагіб [САГІБ — пан; так в Індії звичайно величали англійців.] обернувся в злого духа, що він частенько, примостившись на краю даху зруйнованого будинку і звисивши довгі ноги, горлає англійські пісні, а іноді в білих панталонах і з костуром у руці походить собі поміж чанів серед густих колючих заростів.

— І тобі не страшно було? — спитав Манке.

— А чого боятися?

Тим часом жрець, закінчивши відправу, просурмив у черепашку й зачинив двері храму. Почали роздавати печиво.

— Ти не підеш додому? — спитав Манке.

— Ні... А нащо ви мене шукали?

— Нас послав добродій Чокроборті і твій дядько.

Бхомбол дуже боявся свого дядька. Той служив управителем у конторі заміндара [ЗАМІНДАР — поміщик, землевласник.] в Чормадаріпурі і кілька днів тому приїхав у відпустку. Завтра він поїде. Під час свята Пуджі [ПУДЖІ — осіннє релігійне свято в честь богині Дургі.] дядько повинен бути в Чормадаріпурі. Нещодавно він відшмагав небожа лозиною. На вулиці зібрався цілий натовп, щоб подивитися на це видовище. І хоча біль від ударів уже минув, Бхомбол не забув ганьби. І щоб він знову потрапив у лапи цього тигра?

— Манке, — сказав Бхомбол, — відійди од мене, бо одразу всі здогадаються, що я тут.

— Ніхто не здогадається.

— Чому? Тут же нікого нема. Де ти був весь день? Ми тебе так шукали...

— На індиговій [ИНДИГО — синя фарба з рослин.] фабриці.

Ця фабрика — вірніше, руїни її — стояла в самому кінці міста, на березі річки. Давним-давно там справді була велика фабрика індиго. Але зараз від неї залишилась тільки здорова розвалена кам'яниця, великі чани, в яких квасили колись індиго, та уламки машин.

Місце те було безлюдне. Дерева бел і кучеряві фігові дерева кидали густу тінь, і здавалося, ніби ти в царстві злих духів. Навіть опівдні там моторошно. Подейкували, що сам хазяїн фабрики Буль-сагіб [САГІБ — пан; так в Індії звичайно величали англійців.] обернувся в злого духа, що він частенько, примостившись на краю даху зруйнованого будинку і звисивши довгі ноги, горлає англійські пісні, а іноді в білих панталонах і з костуром у руці походить собі поміж чанів серед густих колючих заростів.

— І тобі не страшно було? — спитав Манке.

— А чого боятися?

Тим часом жрець, закінчивши відправу, просурмив у черепашку й зачинив двері храму. Почали роздавати печиво.

— Ти не підеш додому? — спитав Манке.

— Ні... А нащо ви мене шукали?

— Нас послав добродій Чокроборті і твій дядько.

Бхомбол дуже боявся свого дядька. Той служив управителем у конторі заміндара [ЗАМІНДАР — поміщик, землевласник.] в Чормадаріпурі і кілька днів тому приїхав у відпустку. Завтра він поїде. Під час свята Пуджі [ПУДЖІ — осіннє релігійне свято в честь богині Дургі.] дядько повинен бути в Чормадаріпурі. Нещодавно він відшмагав небожа лозиною. На вулиці зібрався цілий натовп, щоб подивитися на це видовище. І хоча біль від ударів уже минув, Бхомбол не забув ганьби. І щоб він знову потрапив у лапи цього тигра?

— Манке, — сказав Бхомбол, — відійди од мене, бо одразу всі здогадаються, що я тут.

— Ніхто не здогадається.

— А я тобі кажу: відійди!

Манке злякано позадкував: не послухаєш — Бхомбол обов'язково відлупцює.

Бхомбол знову закутався з головою.

В цей час відчинилися двері, і жрець з кошиком печива в руках увійшов у притвор храму. Роздаючи печиво, він врешті дійшов і до Бхомбола. Побачивши хлопчика в такій смиренній позі, жрець вирішив, що цей особливо благочестивий віруючий самовіддано молиться Крішні, і ткнув йому цілу жменю печива.

Бхомбол затремтів од радощів, йому ніколи не доводилось одержувати так багато печива за один раз.

Тільки-но жрець відійшов, Манке наблизився до Бхомбола.

— Скільки печива тобі перепало? — спитав він.

— Ціла жменя.

— Покажи.

— Не покажу!

— Я йду додому, — сказав Манке, квапливо відступивши назад.

— Вважай же! Про мене нікому жодного слова! — попередив Бхомбол.

— Все одно скажу! — крикнув Манке.

І, прожогом збігши по сходах, зник у темряві.

Бхомбол теж не лишився в храмі.

За храмом стояли порожні качелі, на які у свято ставлять зображення Крішні. Бхомбол обійшов квітник і, влаштувавшись за качелями на помості, заходився спокійнісінько вмінати печиво.

Недовзі двері храму замкнули. Віруючі розійшлись по домівках. Смеркло. Цвірчали коники, кружляли світлячки, та в ставу біля будинку Дотто наввипередки квакали жаби.

Бхомбол озирнувся довкола й побачив, що від будинку Манке наближається вогник.

«А раптом це дядько? — з тривогою подумав хлопець. — Отже, Манке розповів про мене! Чортяка, довгорука мавпа, видра!» — вилаяв він про себе зрадника.

Вогник поволі наближався до храму.

— А я тобі кажу: відійди!

Манке злякано позадкував: не послухаєш — Бхомбол обов'язково відлупцює.

Бхомбол знову закутався з головою.

В цей час відчинилися двері, і жрець з кошиком печива в руках увійшов у притвор храму. Роздаючи печиво, він врешті дійшов і до Бхомбола. Побачивши хлопчика в такій смиренній позі, жрець вирішив, що цей особливо благочестивий віруючий самовіддано молиться Крішні, і ткнув йому цілу жменю печива.

Бхомбол затремтів од радощів, йому ніколи не доводилось одержувати так багато печива за один раз.

Тільки-но жрець відійшов, Манке наблизився до Бхомбола.

— Скільки печива тобі перепало? — спитав він.

— Ціла жменя.

— Покажи.

— Не покажу!

— Я йду додому, — сказав Манке, квапливо відступивши назад.

— Вважай же! Про мене нікому жодного слова! — попередив Бхомбол.

— Все одно скажу! — крикнув Манке.

І, прожогом збігши по сходах, зник у темряві.

Бхомбол теж не лишився в храмі.

За храмом стояли порожні качелі, на які у свято ставлять зображення Крішні. Бхомбол обійшов квітник і, влаштувавшись за качелями на помості, заходився спокійнісінько вмінати печиво.

Недовзі двері храму замкнули. Віруючі розійшлись по домівках. Смеркло. Цвірчали коники, кружляли світлячки, та в ставу біля будинку Дотто наввипередки квакали жаби.

Бхомбол озирнувся довкола й побачив, що від будинку Манке наближається вогник.

«А раптом це дядько? — з тривогою подумав хлопець. — Отже, Манке розповів про мене! Чортяка, довгорука мавпа, видра!» — вилаяв він про себе зрадника.

Вогник поволі наближався до храму.